

SARAH DUNANT

In ongenade

Leesfragment

Voor het gejang begint wordt de nachtelijke stilte van Santa Caterina al doorbroken door de typische geluiden van het klooster.

In een cel op de begane grond ligt het schoothondje van Suora Ysbeta als een baby in satijn gewikkeld. In zijn dromen is hij op jacht, en met elk in het nauw gedreven konijn klinkt zachtjes een tevreden grommen en grauwen. Ysbeta zelf is ook op jacht. Haar zilveren dienblad doet dienst als spiegel, haar rechterhand klaar om het geïmproviseerde pincet te sluiten rond een eigenwijze witte haar op haar kin. Met een scherp rukje komen de pijn en het genot van het loskomen van de haar in dezelfde korte ademstoot.

Aan de overkant van de binnenplaats liggen twee jonge vrouwen, mollig en zacht van wang als kinderen, samen op een enkele strozak. Ineengestremgeld als aanmaaktwijggjes liggen hun gezichten zo dicht bij elkaar dat het wel lijkt of ze hun adem uitwisselen, de ene in en de andere uit. In, uit. In. Uit. Er hangt een zoete geur in de lucht. Misschien van gekonfijte angelica. Of van zoete munt, alsof ze allebei dezelfde gesuikerde cake hebben gegeten, of gedronken hebben van dezelfde warme wijn. Wat ze ook tot zich genomen hebben, ze slapen er allebei goed op, hun tevredenheid hoorbaar als een zacht gegons van genot.

Intussen kan Suora Benedicta zich nauwelijks bedwingen, met al die muziek die ze in haar hoofd heeft. Vanavond is het de toonzetting van het graduale voor het driekoningfeest, met de stemmen die zich als gekleurde tapisseriedraden door elkaar

heen weven. Soms gaan ze zo snel dat ze het nauwelijks kan opschrijven; een woud van witgekalkte noten op haar schrijflei. Er zijn nachten dat ze helemaal niet aan slaap toe lijkt te komen, of dat de stemmen zo nadrukkelijk klinken dat ze zelf het idee heeft dat ze hardop meezingt. Maar niemand vermaant haar dan de volgende dag, en niemand maakt haar wakker als ze zo maar in slaap valt in de refter. Haar composities brengen het klooster eer en weldoeners, dus men ziet haar excentriciteiten door de vingers.

De jonge Suora Perseveranza daarentegen is in de ban van de muziek van het lijden. Een enkele vetkaars werpt schaduwen in haar cel. Haar hemd is zo dun dat ze de winterse klamheid voelt als ze tegen de stenen muur leunt. Ze trekt de stof omhoog over haar kuit en dij, en dan wat behoedzamer over haar buik, waarbij ze nerveus kreunt als het hemd blijft hangen aan de open wonden eronder. Ze stopt, hijgt een of twee keer om zichzelf te kalmeren en trekt dan harder waar ze weerstand voelt, tot de half genezen huid openscheurt en met de stof wordt meegetrokken. Het kaarslicht toont een strakke leren riem rond haar middel met een reeks korte spijkers aan de binnenkant. Een aantal zit zo diep in het vlees dat alleen de korstige gezwollen wonden te zien zijn waar het leer en de huid in elkaar overgaan. Langzaam en doelbewust drukt ze op een van de spijkers. Haar hand schiet onbewust terug en ze kan een kreet niet onderdrukken. Maar er klinkt vreugde in door, als een uitdaging om haar vingers terug te laten gaan.

Ze houdt haar blik gericht op de tegenoverliggende muur, waar een houten kruisbeeld gevangen wordt door de lichtstralen. Het lichaam van Christus, jong, vol leven, zijn spieren dwars door de nerf van het hout waar zijn lichaam zich ondanks de spijkers naar voren buigt, zijn leed gegrift in zijn gelaat. Ze staart naar Hem, haar lichaam trilt, haar wangen nat van tranen, haar ogen helder. Hout, ijzer, leer, vlees. Heel haar wereld komt tezamen in dit moment. Er is minder pijn dan genot. Ze is één met Zijn lijden. Hij met het hare. Ze is niet alleen. Ze

drukt weer op de spijker en ademt uit in een lang, verzadigd gegrom, bijna een dierlijk geluid, vlammend en vurig.

In de cel ernaast houden de vingers van Suora Umiliana even stil rond de ratelende kralen van haar rozenkrans. De klank van de devotie van de jonge non smaakt haar zoet als honing. Toen ze jonger was, zocht ook zij God via open wonden, maar als novicemeesteres is het nu haar taak om het geestelijk welzijn van anderen boven dat van haar zelf te stellen. Ze buigt het hoofd en concentreert zich weer op haar rozenkrans.

*

In haar cel boven de infirmerie is de apothekeres van Santa Caterina, Suora Zuana, verdiept in haar eigen vorm van gebed. Ze zit gebogen over het grote kruidenboek van Brunfels, haar voorhoofd gefronst in pure concentratie. Naast haar ligt een nieuwe tekening van een geraniumplant waarvan de bladeren werkzaam zijn gebleken bij het stelpen van snij- en vleeswonden: een van de jongere nonnen geeft bloedstolsels op en ze zoekt naar een middel voor een wond die ze niet kan zien.

Perseveranza's gekreun weerklinkt door de bovenste galerij. Toen de hitte vorige zomer haar wonden deed infecteren en degenen die naast de jonge non in de kapel zaten, klaagden over de stank, stuurde de abdis haar naar de apotheek om zich te laten behandelen. Zuana maakte de ontstoken wonden schoon en verbond ze zo goed als ze kon, en gaf een zalf mee om de zwelling tegen te gaan. Meer kan ze niet doen. Hoewel het mogelijk is dat Perseveranza zichzelf uiteindelijk zal vergiftigen door middel van een dieperliggende infectie is ze verder gezond genoeg en vanuit Zuana's kennis over hoe het lichaam in elkaar zit, verwacht ze niet dat het mis zal gaan. Er gaan talloze verhalen over mannen en vrouwen die jarenlang leven met dergelijke verminkingen. En Perseveranza mag dan verlangend over de dood spreken, het is duidelijk dat ze te zeer geniet van haar lijden om zich een vroegtijdig einde te wensen.

Zuana deelt haar passie voor zelfkastijding niet. Voor ze intrad in het klooster leefde ze jarenlang het leven van het enige kind van een hoogleraar geneeskunde. Zijn doel in het leven was het onderzoek naar het vermogen van de natuur om het lichaam te genezen, en ze kan zich niet anders herinneren dan dat ze zijn hartstocht deelde. Ze had zelf ook een uitstekend dokter of docente kunnen worden, als dat mogelijk was geweest. Maar evengoed heeft ze geluk dat haar vader haar bij zijn dood voldoende naam en geld naliet voor een cel in het klooster van Santa Caterina, waar zoveel adellijke vrouwen uit Ferrara een plek vinden om hun eigen leven te leiden onder bescherming van God.

Maar hoe goed een klooster daarop ook mag inspelen, het schudt op zijn grondvesten als het iemand opneemt die er werkelijk niet wil zijn.

*

Zuana kijkt op van haar schrijftafel. Uit de cel van de nieuwe novice klinkt het geluid nu zo hard dat het niet meer te negeren valt. Wat begon als normaal huilen is nu overgegaan in woedend gejang. Ze draait de zandloper op tafel om. Mocht het te erg worden, dan is het als apothekeres haar taak om een nieuwkomer te kalmeren met een slaapdrankje. Ze draait haar zandloper om. Het drankje staat al klaar in de apotheek. De vraag is nu alleen nog hoe lang ze moet wachten. Het is altijd een delicate kwestie om in te schatten hoe moeilijk een novice het heeft. Als het feestmaal eenmaal achter de rug is, de familie naar huis is en de grote poort de wereld buitengesloten heeft, is het niet meer dan normaal om van slag te zijn. Zelfs de meest devote jonge vrouw kan in paniek raken van de eenzaamheid en de stilte van de afgesloten cel.

Novicen met familie binnen de kloostermuren zijn het gemakkelijkst te kalmeren. De meesten van hen zijn opgegroeid met het gebak en de koekjes uit het klooster. Ze zijn bij hun be-

zoekjes door de jaren heen zo verwend dat het klooster al een soort tweede thuis voor hen is. Als de grote dag dan een stortvloed van uitgeputte tranen losmaakt, wat geregeld gebeurt, dan is er altijd wel een tante, een zus of een nichtje bij de hand om op hen in te praten of te troosten. Voor anderen, die wellicht eerder droomden van een bruidegom van vlees en bloed, of die een dierbare broer of liefhebbende moeder achterlaten, zijn er tranen van verdriet om het verleden en angst voor de toekomst. De dienstdoende zusters helpen de novicen zorgzaam als ze zich ontdoen van hun jurken en onderrokken, eerder rillend van de zenuwen dan van de kou, hun blote armen hoog in de lucht gestoken om het kloosterhemd te ontvangen. Maar alle zorg in de wereld kan niet verbergen dat ze hun vrijheid kwijt zijn. En hoewel sommigen misschien later het keper zullen vervangen door zijde (zulke modieuze overtredingen worden niet zozeer toegestaan als wel genegeerd), een meisje dat een zachte huid heeft, maar geen neiging tot boetvaardigheid, kan die eerste nacht gek worden van de jeukende stof. In die tranen gaat een vleugje zelfmedelijden schuil en ze kunnen beter nu meteen vergoten worden, want als je ermee blijft rondlopen, kunnen ze verworpen tot een langzaamwerkend gif.

Meestal waait de storm snel genoeg over en keert de nachtrust terug in het klooster. De nachtwakster surveilleert de gangen en streept de uren af tot aan de metten om half drie 's nachts. Dan loopt ze in het donker door de grote kloostergang en klopt op alle deuren behalve die van de nieuweling. Het is de gewoonte in Santa Caterina dat de nieuwkomer haar eerste nacht ongestoord mag doorbrengen, zodat ze de volgende dag uitgerust is en beter voorbereid haar nieuwe leven tegemoet kan treden.

Vanavond lijkt het er echter op dat niemand aan slapen toe zal komen.

Bijna al het zand ligt op een klein hoopje onderin de zandloper als het gejammer zo hevig wordt dat Zuana het niet alleen in haar hoofd voelt, maar ook in haar maag. Het lijkt alsof er

een troep onhandelbare duivels de cel van het meisje is binnengedrongen, die nu haar ingewanden rond een spit draaien. De jonge schoolmeisjes in hun slaapzaal zullen wakker schrikken van angst. De uren tussen het completengebed na zonsondergang en de klok voor de metten vormen de langste periode van nachtrust. Als die nu verstoord wordt, is het hele klooster morgen moe en slecht gehumeurd. Tussen het geschreeuw door hoort Zuana een gebroken stem in de infirmerie een toonloos lied zingen. Nachtelijke koortsaanvallen roepen allerlei visioenen op onder de zieken, lang niet allemaal even vroom. Het helpt niet als de verdwaasden en de zieken het koor nu zouden versterken.

Zuana loopt snel haar cel uit zonder zelfs maar een kaars aan te steken. Haar voeten kennen de weg beter dan haar ogen, en ze vindt haar weg de trappen op en door de galerij. Als ze de grote binnenplaats op loopt, wordt ze zoals altijd weer gegrepen door hoe mooi het er is. Vanaf het eerste moment dat ze hier stond, zestien jaar geleden toen de muren op haar af kwamen, heeft ze hier rust gevonden en de ruimte om te dromen. Overdag is de lucht zo onbeweeglijk dat het lijkt alsof de tijd stilstaat, maar in het donker kun je achter je bijna het geruis van engelenvleugels horen. Maar niet vannacht. Vannacht doemt de stenen put in het midden op als een grijs schip in een zee van zwart, met de echo van het snikkende meisje als een woeste wind eromheen. Het doet haar denken aan het verhaal van haar vader over de tijd dat hij naar Oost-Indië voer op zoek naar nieuwe plantensoorten. En hoe ze een verlaten koopvaardijship op de tropische wateren aantroffen, met als enig teken van leven het geschreeuw van een achtergelaten papegaai die langzaam verhongerde. 'Denk je eens in, *carissima*. Als we de taal van die vogel eens hadden kunnen verstaan, wat had hij dan voor geheimen kunnen onthullen?'

In tegenstelling tot haar vader heeft Zuana de zee nooit gezien. De enige sirenen die zij kent zijn de stemmen van de hoge sopranen in de kerk of van jammerende vrouwen tijdens de

nacht. Of het gekef van luidruchtige honden. Gekef zoals er nu uit de cel van Suora Ysbeta klinkt, van een kleine haarbal vol klitten en vieze geuren, met scherpe tandjes waarmee hij zich door zijn nachtelijke muilkorf heen weet te bijten om zich bij het nachtelijk spektakel aan te sluiten. Ja, het is nu echt tijd voor het slaapdrankje.

De lucht in de infirmerie is te snijden vanwege de rook van de vetkaarsen en het ontsmettingsmiddel van rozemarijn dat ze continu laat branden om de stank van ziekte tegen te gaan. Ze loopt langs een jonge non uit het koor die door interne bloedingen krom ligt van de pijn. Haar lichaam in elkaar gekrompen, de ogen stijf dichtgeknepen alsof ze eerder in gebed is dan in slaap. In de andere bedden liggen oude, ernstig zieke nonnen, hun longen zo vol winters vocht dat elke ademhaling reutelend en raspnd klinkt. De meesten zijn doof voor alles behalve de stemmen van engelen, maar ze zijn niet te beroerd om met elkaar te wedijveren over wie het zoetste koor hoort.

‘O lieve Jezus! Het gaat gebeuren. Verlos ons!’

De oren van Suora Clementia zijn nog scherp genoeg om de tred van een kat te kunnen opvangen, maar haar geest is zo vertroebeld dat ze daarin mogelijk de voetstap herkent van de boodschapper van de duivel, of het eerste teken van de wederkomst van de Heer.

‘Ssshhhh.’

‘Hoor dat geschreeuw! Hoor dat geschreeuw!’ De oude vrouw in het achterste bed schiet overeind, wapperend met haar armen alsof ze een onzichtbare aanval afweert. ‘De graven gaan open. Wij allen zullen verteerd worden.’

Zuana grijpt haar handen en drukt ze op het laken, waar ze ze vasthoudt en wacht tot haar aanwezigheid tot de non doordringt. In de Grote Stilte die duurt van de completen tot aan de dageraad wordt het de zieken en gestoorden vergeven als ze de regels overtreden, maar anderen riskeren een zware straf als ze ook maar één woord verspillen.

‘Ssshhhh.’

Aan de andere kant van de binnenplaats weerklinkt weer het gejang, nu gevolgd door een dreun en het geluid van versplinterend hout. Zuana duwt de oude non zachtjes terug op haar bed en kalmeert haar zo goed en zo kwaad als het gaat. De scherpe geur van verse urine stijgt uit de lakens op. Dat kan wel wachten tot de ochtend. De lekenzusters zullen begripvoller met haar omgaan als ze aan slapen toegekomen zijn.

Ze pakt de nachtklaars en haast zich naar de apotheek. Die ligt achter een deur aan het einde van de infirmerie. Voor haar ziet ze een muur vol potten, flacons en flessen die dansen in het ritme van de flakkerende vlam. Ze weet precies waar alles staat; in deze ruimte is ze thuis, meer nog dan in haar cel. Ze pakt een glazen flesje uit een lade en na een korte aarzeling reikt ze naar een flacon op de tweede plank. Ze ontkurkt de flacon en giet nog wat extra druppels in het flesje: een novice die niet alleen de stilte verstoort, maar ook het meubilair verwoest, heeft een sterk slaapmiddel nodig.

Terug in de grote kloostergang ziet Zuana een streep licht onder de deur van het voorvertrek van de abdis. Madonna Chiara zal inmiddels opgestaan en aangekleed zijn en aan haar met snijwerk versierde notenhouten tafel zijn gaan zitten, het hoofd rechtop, het gebedenboek open onder het zilveren crucifix, zonder twijfel een mantel rond haar schouders om de nachtelijke tocht buiten te houden. Ze zal zich overal buiten houden – tenzij Zuana's tussenkomst om de een of andere reden mocht falen. Dat is hun afspraak wat dit soort zaken betreft.

Zuana loopt haastig door de kloostergang, maar houdt even stil voor de deur van Suora Magdalena. Zij is de oudste zuster in dit klooster, zo oud dat geen levende ziel meer weet wat haar leeftijd is. Met haar gebrekkige gezondheid had ze allang in de infirmerie moeten liggen, maar haar wil en vroomheid zijn zo verweven dat ze geen ander soelaas accepteert dan gebed. Ze praat met niemand en komt nooit buiten haar cel. Van alle zielen in het klooster moet God toch het meest gebrand zijn op die van haar. Maar toch houdt Hij haar nog op een afstand.

Soms, als Zuana toevallig 's nachts langs haar cel loopt, zou ze zweren dat ze door de houten deur heen de lippen van de oude non hoort bewegen, met elk woord dichterbij het Paradijs.

Want God is goed en Zijn genade duurt eeuwig. Wees Hem dankbaar en prijs Zijn naam.

De woorden van de psalm spelen onbewust door Zuana's hoofd terwijl ze de gang verder door loopt.

Het nieuwe meisje zit in de dubbele cel in de hoek. Sommigen zouden dit misschien een ongelukkige keuze vinden. Nog geen maand geleden zong de zoetgevooisde Suora Tommasa hier nog de nieuwste madrigalen, binnengesmokkeld door een zuster die de teksten aan het hof had geleerd, tot een kwaadaardig gezwel in haar hersenen doorbrak, waarop ze ineenzakte in een toeval waaruit ze niet meer wakker werd. De lekenzusters hadden het braaksel nog maar nauwelijks van de muren kunnen schrobben toen de nieuweling werd goedgekeurd. Zuana vraagt zich nu af of ze wel goed genoeg hebben geschrobd. Door de jaren heen heeft ze het idee gekregen dat de kloostercellen hun verleden langer vasthouden dan andere ruimtes. De jonge novice zou in elk geval niet de eerste zijn die kwaadaardigheid of extase uit de muren op zich af voelt komen.

Het gesnik klinkt steeds luider terwijl ze de buitenste grensel losmaakt en de deur openduwet. Heel even verwacht ze een kind met een eindeloze driftbui, om zich heen slaand op het bed of als een dier ineengedoken in een hoekje. Maar dan valt haar kaarslicht op een figuur die plat tegen de muur gedrukt staat, haar bezwete hemd tegen haar huid gekleefd, het haar rond haar gezicht geplakt. Door het traliewerk in de kerk leek dit meisje te fragiel voor zo'n stem, maar in levenden lijve is ze steviger, elke snik gevoed door een flinke ademstoot. De snik die ze net omhooghaalt, stukt in haar keel. Wie ziet ze daar voor zich? Een cipier of een verlosser? Zuana kan zelf nog voelen hoe angstaanjagend die eerste dagen waren, en hoe alle nonnen op elkaar leken. Wanneer begon ze de verschillen achter het habijt te zien? Vreemd dat ze dat niet meer weet, terwijl

ze dacht dat ze het nooit zou vergeten.

‘Benedictus,’ zegt ze zachtjes, om aan te geven dat ze de Grote Stilte wil doorbreken. In haar hoofd hoort ze de stem van de abdis die haar de absolutie geeft. ‘Deo gratias’.

‘God zij met je, Serafina.’ Ze heft de kaars wat hoger zodat het meisje kan zien dat er geen kwaad in haar blik schuilt.

‘Aaaaagh!’ De ingehouden adem barst uit in een golf van woede. ‘Ik ben Serafina niet. Zo heet ik niet.’

De woorden belanden als druppels speeksel op Zuana’s gezicht.

‘Je zult je beter voelen als je uitgerust bent.’

‘Ha! Ha... Ik voel me vast nog beter als ik dood ben!’

Hoe oud zou ze zijn? Vijftien? Zestien misschien? Jong genoeg om al een eigen leven te hebben. Oud genoeg om te weten wanneer daar een einde aan gemaakt wordt. Wat had de abdis ook alweer gezegd toen er over haar komst werd gestemd? Ze kwam uit een adellijke familie uit Milaan, zakelijk gelieerd aan Ferrara, die maar al te graag hun loyaliteit aan hun nieuwe stad wilde tonen door hun jongste dochter daar aan een van de grootste kloosters over te dragen. Een onschuldig kind dat is grootgebracht in de liefde van God, met een stem als een nachtegaaltje. Helaas had niemand het nodig gevonden om te vermelden dat ze ook kon janken als een weerwolf.

‘Misschien ben ik al dood. Begraven in deze... deze stinkende tombe.’ Woedend stampst ze op de grond, waardoor een bal paardenhaar door de cel rolt.

Zuana heft de kaars wat hoger en ziet de verwoesting aan: Het bed ligt op zijn kant, de matras en het kussen opengescheurd zodat de vulling door de hele ruimte ligt. De chaos heeft iets indrukwekkends.

Het meisje wrijft de rug van haar hand ruw langs haar neus om de stroom tranen en snot weg te vegen. ‘U begrijpt het niet.’ En nu klinkt er een vurige smeekbede door in haar stem. ‘Ik hoor hier niet. Ik ben hier tegen mijn wil.’

Zuana ziet haar nog voor zich, geknield voor het altaar in

een draaikolk van fluweel, het hoofd gebogen terwijl de priester haar door de litanie van instemming heen voert.

‘En hoe zit het dan met de geloften die je vandaag in de kerk hebt uitgesproken?’ zegt ze zachtjes.

‘Woorden. Ik heb woorden uitgesproken, meer niet. Die kwamen uit mijn mond, maar niet uit mijn hart.’

Aha. Nu wordt het duidelijker. Woorden uit de mond, maar niet uit het hart. Die frase is even bekend als welke litanie dan ook, als de officiële taal van dwang. Bij het juiste gerechtshof, voor een begripvolle rechter is dit de verdediging die een vrouw kan aanvoeren om een uitzichtloos huwelijk te laten ontbinden, of een novice bij haar bisschop om van haar geloften ontheven te worden. Maar ze zijn hier ver van enig gerechtshof en het zou haar noch het klooster goeddoen om de hele nacht wakker te blijven voor deze discussie.

‘Als dat waar is, moet je het tegen moeder-overste zeggen. Ze is een wijze vrouw en ze zal je bijstaan.’

‘Waar is ze dan nu?’

Zuana glimlacht. ‘Ze probeert te slapen, net als de rest van het klooster.’

‘Denkt u dat ik gek ben?’ En haar stem wordt weer luider. ‘Ze geeft niets om mij. Ik ben niets meer dan een bruidsschat voor haar. O, ik weet zeker dat mijn vader goed geld betaald heeft om mij hier op te sluiten.’

Elk woord dat de Grote Stilte doorbreekt zou voor de non die het uitspreekt even pijnlijk moeten zijn als voor de Heer, maar mededogen en naastenliefde gelden binnen deze muren ook als deugden. Bovendien is Zuana nu toch al bezig. ‘Zelfs de grootste bruidsschat komt met een ziel,’ zegt ze zachtjes. ‘Dat zul je snel genoeg gaan begrijpen.’

‘Nee! Aargh!’ En het meisje slaat haar hoofd tegen de muur, zo hard dat ze het allebei horen kraken. ‘Nee, nee en nog eens nee.’

Maar nu de tranen komen, zit daar evenveel wanhoop als woede in, alsof ze weet dat de strijd al half verloren is en ze daar

nu alleen nog om kan rouwen. Er zijn zusters in Santa Caterina, diepgelovige en meelevende vrouwen, die geloven dat dit het moment is dat Christus voor het eerst werkelijk in de ziel van de jonge vrouw treedt en met Zijn grote liefde hoop en gehoorzaamheid zaait in de bodem van wanhoop. Zuana's eigen oogst liet langer op zich wachten en met het verstrijken van de jaren is ze gaan inzien dat de enige troost die je kunt bieden de troost is die je zelf voelt. Dat is een gedachte waar ze op zo'n moment als dit niet trots op is, maar ze kan het niet ontkennen.

‘Luister naar me.’ Ze komt dichterbij. ‘Ik kan de poort niet voor je openen. Maar als je het toelaat, kan ik het je deze nacht wel gemakkelijker maken. En dat zal je morgen weer helpen, wat er dan ook gebeurt. Dat beloof ik je.’

En nu luistert het meisje wel. Dat voelt ze. Haar lichaam begint te trillen en haar blik schiet in het rond. Wat gaat er door haar hoofd? Ontsnappen? De cel is niet op slot en er is niemand die haar vlucht zou kunnen tegenhouden. Als ze zou willen zou ze gemakkelijk langs Zuana de deur uit kunnen glippen, de kloostergangen door naar het poortgebouw. Maar eenmaal daar aangekomen zou ze merken dat niet de poortwachter de sleutels van de grote poort heeft, maar moeder-overste zelf. Of de tuin in, door de boomgaard, tot ze uiteindelijk bij de buitenmuur komt. Alleen zijn die muren zo glad en hoog dat het zou lijken of ze een ijswand beklimt. Dit alles is uiteraard genoegzaam bekend bij iedereen die hierbinnen woont. Sterker nog, voor sommigen wordt het pas echt angstaanjagend als ze zich voorstellen dat ze in die buitenwereld staan.

‘Nee, nee...’ Maar het is meer kreunen dan protest. Ze slaat haar handen voor haar gezicht en zakt langzaam tegen de muur omlaag, haar rug tegen de stenen, tot ze op haar hurken zit, ineedgedoken, gebukt onder haar verdriet.

Zuana knielt naast haar neer op de vloer.

Het meisje deinst achteruit. ‘Laat me met rust. Ik hoef uw gebeden niet.’

‘Dat komt dan goed uit,’ zegt ze luchtig terwijl ze het paardenhaar opzij veegt om de kaars veilig te kunnen neerzetten. ‘Onze-Lieve-Heer zal voorlopig toch nog wel doof zijn.’

Ze glimlacht om het meisje te laten zien dat haar woorden vriendelijk bedoeld zijn. Ook van dichtbij, in het kaarslicht, heeft ze een lief gezichtje, al is het een beetje gezwollen en vlekkerig van woede. Zuana kan zo een handvol giechelende jonge novicen bedenken die haar met liefde zouden verzorgen tot ze weer even mooi is als voorheen.

Ze pakt het flesje uit haar mantelzak en haalt de kurk eruit.

‘Niet meer huilen.’ Haar stem klinkt nu ferm. ‘De paniek die je nu voelt, gaat voorbij. En het doet jou en je zaak geen goed als je het klooster de hele nacht wakker houdt. Is dat duidelijk? Hier.’

Hun blikken ontmoeten elkaar boven het flesje.

‘Wat is het?’

‘Een middeltje om tot rust te komen.’

‘Wat dan?’ Ze pakt het niet aan. ‘Ik slaap toch niet.’

‘Als je dit opdrinkt wel, dat belooft ik je. Dit mengsel geven ze ook aan misdadigers op de wagen naar de galg, zodat ze voldoende versuft raken om de marteling te kunnen doorstaan als de ergste straf voltrokken wordt. Voor wie minder te lijden heeft, brengt het een snellere en zoetere verlichting.’

‘De galg...’ Ze lacht bitter. ‘Dan bent u zeker mijn beul.’

Dus ik ben de cipier, denkt Zuana. Het zij zo. Wat kost rebellieren toch een hoop energie. En wat is het toch moeilijk als je de enige bent... Voorzichtig reikt ze haar het flesje wat verder toe, zoals je een lekker hapje voorhoudt aan een wild dier dat elk moment kan wegrekken.

Langzaam, heel langzaam reiken de vingers van het meisje naar het flesje. ‘Dit zorgt heus niet dat ik het opgeef.’

Nu kan Zuana een glimlach niet onderdrukken. Als ze wist met welke ingrediënten ze een drankje kon bereiden dat dat voor elkaar kreeg, zou elk klooster in het land haar zijn infirmerie willen toevertrouwen. ‘Maak je geen zorgen. Ik hou me al-

leen bezig met je lichaam, niet met je ziel.'

Het meisje vangt Zuana's blik terwijl ze het drankje doorslikt. Het smaakt sterk en ze verslikt zich doordat haar keel al rauw is van het schreeuwen. Als dat verhaal over het nachtegaaltje niet nóg een leugen was, zal ze een verzachtende siroop nodig hebben om haar zangstem terug te vinden.

Ze drinkt het flesje leeg en laat haar hoofd weer tegen de muur rusten. De tranen blijven komen, maar nu met minder geluid. Zuana houdt haar nauwlettend in de gaten, de genezer in haar bedacht op de werking van het verdovende middel.

Heer, hoor mijn gebed, laat mijn roepen tot U doordringen.

Wanneer heeft ze voor het laatst deze hoge dosis moeten toepassen? Twee, nee, drie jaar geleden, bij een meisje met een al even grote bruidsschat, maar met een verborgen geschiedenis van toevallen. Haar eerste nacht vol paniek veroorzaakte zo'n heftige toeval dat er drie zusters nodig waren om haar in bedwang te houden. Als de familie machtiger was geweest, had het klooster zich misschien gedwongen gezien om haar te houden. Want hoewel epilepsie een van de weinige erkende redenen was om geloften te ontbinden, was de politieke invloed van de familie wel een van de vele factoren die meespeelden. In dit geval had Madonna Chiara met succes onderhandeld over de teruggave van het meisje, waarbij het klooster een wat kleiner deel van de bruidsschat mocht houden voor de moeite. Zo diplomatiek en zakelijk onderlegd was de huidige abdis van Santa Caterina wel.

Maar hoe ze deze recalcitrante jonge geest moest aanpakken, viel nog te bezien.

Verberg Uw gelaat niet voor mij, nu ik in nood verkeer.

De stem in haar hoofd klinkt nu als een zacht gefluister.

Nu ik met luide stem naar U roep en mijn gebeente gloeit van koortsvuur.

Als ze er achteraf op terugkijkt, weet Zuana niet meer waarom juist die psalm, maar eenmaal begonnen is de tekst wel toepasselijk.

Ik lijk een vogel in de woestijn, een eenzame uil in een bouwval. Ik ben slapeloos en ik blijf wakker als een eenzame mus op het dak.

‘Het werkt niet.’ Het meisje vecht zichzelf weer omhoog, zwaaiend met haar armen, weer woedend.

‘Jawel, het werkt wel. Verzet je er niet tegen en haal gewoon adem. *Ja, as is mijn brood, mijn drinken is met tranen vermengd.*’

De novice kreunt even en zakt dan weer achterover.

U beurde mij op, daarna liet U mij vallen; de schaduw van de nacht valt over mijn leven; gras ben ik, gras dat verdort.

Ze kreunt en sluit de ogen.

Het duurt nu niet lang meer. Zuana komt dichterbij zodat ze haar kan opvangen als ze wegzakt. Het meisje slaat haar armen stevig om haar knieën en na een tijdje knikt haar hoofd omlaag. Het toont evenzeer haar vermoeidheid als haar nederlaag.

Maar U, Heer, zit voor eeuwig op de troon, Uw naam blijft staan van generatie op generatie.

Buiten treedt de nachtelijke stilte weer in en kruipt vanuit de gangen over de binnenplaats voorzichtig onder de deur door. Het klooster laat de adem die het al die tijd heeft ingehouden los en valt in slaap. Het lichaam van het meisje zakt dichterbij naar Zuana toe.

In hun nood riepen zij de Heer aan, en Hij redde hen uit hun ellende.

Het is voorbij. De rebellie is over. Op dat moment voelt Zuana dat de opluchting vermengd is met een zekere droefheid, alsof de tekst van de psalm uiteindelijk misschien toch geen troost kan garanderen. Ze berispt zichzelf, zo onwaardig is die gedachte. Maar ze mag niet twijfelen; haar taak is slechts het kalmeren.

En dat lukt. Het meisje zal nu snel buiten bewustzijn raken. Zuana kijkt de cel rond. Bij de deur van de tweede cel staat een zware kist. Slim ingepakt zou een non daar een halve wereld in kwijt kunnen. Ze zal beslist haar eigen bedlinnen bij zich hebben. Meisjes met een bruidsschat die groot genoeg is voor een dubbele cel slapen op satijnen lakens en kussens met ganzenve-

ren. Het bed krijgt ze zonder hulp wel weer rechtop, maar zelfs met de restanten van de matras zal het meisje dikkere dekens nodig hebben. Haar lichaam wordt niet langer verhit door de kracht van haar wanhoop. Het zal klam worden en wat begon als razernij kan op die manier verworpen tot koorts.

Hij wist de storm tot zwijgen te brengen, zo viel het geweld van de golven stil.

Ze drukt het meisje zachtjes terug tegen de muur en loopt naar de kist. Van onder het deksel komt een wolk van bijenwas en kamfer vrij. Een paar zilveren kandelaars liggen op een bed van lappen stof, een fluwelen mantel en linnen hemden naast een houten pop van het kindje Jezus in windsels. Verder onderin ligt een tapijt, een dik geweven Perzisch kleed, en daarnaast een fraai getijdenboek, de omslag voorzien van minutieus vervaardigd reliëfwerk, zonder twijfel speciaal besteld voor haar intreden in het klooster. Ze kan wel een paar zusters bedenken die met de zonde van afgunst zouden worstelen als ze dit boek in de kerk zouden zien. Als ze het oppakt valt het open op een overdadig geïllustreerde tekst van het Magnificat: gedetailleerde figuren en dieren verstrengeld in golvende ranken van bladgoud, glanzend in het kaarslicht. En diep weggestopt als een boekenlegger wat volgeschreven vellen papier. Zouden die gelezen en goedgekeurd zijn? Of heeft de poortwachster die bij haar inspectie misschien over het hoofd gezien tussen alle rijkdommen? Dat zou niet voor het eerst zijn.

‘Wat doet u daar?’ Het meisje is weer alert. Haar hoofd schiet rechtop ondanks de werking van het middel. ‘Die spullen zijn van mij.’

Van mij. Dat zijn woorden die ze in de komende maanden minder moet leren gebruiken. De paniek van het meisje is antwoord genoeg. Duidelijk geen gebeden dus. Gedichten dan misschien? Of zelfs brieven van een geliefde... Zo dierbaar als een gebed... Er is te weinig licht om de woorden te kunnen lezen. Wat ze niet kan lezen, hoeft ze niet te veroordelen. Dat kan niemand van haar verwachten.

Ze denkt aan haar eigen kist en hoe de boeken die daarin schuilgaan al die jaren geleden haar eigen leven hebben gered. Stel dat iemand ze in beslag had willen nemen. Dan had ze meer dan een slaapdrankje nodig gehad om de pijn te verzachten.

‘Je hebt hier een rijk leven.’ Ze sluit het boek en stopt het terug in de kist. ‘En je boft met deze vertrekken,’ zegt ze, terwijl ze een stuk zwaar fluweel omhoog trekt. ‘De zuster die hier vóór jou woonde, hield hier soms kleine ontvangsten tussen het avondmaal en de completen. Ze serveerde wijn en koekjes, en er werd muziek gespeeld. Ze zong zelfs madrigalen van het hof.’ Ze zet het bed op zijn poten en trekt het restant van de matras terug op de bedbodem. ‘Ik weet dat de muren er van buitenaf grimmig uitzien. Maar als je eenmaal gewend bent, hoeft het leven hier niet zo saai te zijn als je vreest.’

‘Uhou zbezig mme lichaam, nie me ziel.’ Ze leunt nu tegen de muur, haar ogen half gesloten, en haar woorden lopen in elkaar over. De geest mag dan onwillig zijn, het vlees is in elk geval zwak.

Het verbeugde hen dat de zee ging liggen en Hij bracht hen naar de gewenste haven.

Zuana legt de spreij zorgvuldig over de opengescheurde matras zodat ze op de ergste stukken het paardenhaar niet hoeft te voelen prikken tegen haar huid. Als ze klaar is, zijn de ogen van het meisje weer dicht.

Ze pakt haar onder de armen en trekt haar omhoog, waarbij ze één arm over haar eigen schouder slaat en haar rond haar middel ondersteunt zodat ze het meisje rechtop kan houden op weg naar het bed. Haar lichaam is zo goedgevuld als een patrijs en inmiddels zwaar door de verdoving. Een vlaag van de geparfumeerde olie die ze die ochtend gebruikt moet hebben, vermengt zich met de zurige geur van haar zweet. Ze voelt haar adem tegen haar wang, zoet en scherp door de papaver-siroop. Ach ja, de Heer neemt naast vrouwen met horrelvoeten en loensende ogen ook de liefalligste jonge vrouwen op

om hen te beschermen tegen de bezoedeling van de boze buitenwereld. Zijzelf was nooit zo bekoorlijk geweest. Niet dat ze daar ooit enig belang aan had gehecht...

‘Kslaap heusnie,’ brabbelt ze opstandig terwijl ze op bed neervalt.

‘Ssshhh.’

Ze slaat de spreid over haar heen en stopt hem in, strak om haar heen als windsels.

Prijs de Heer, want Hij is goed en Zijn genade duurt eeuwig.

Maar er wordt niet meer naar haar geluisterd.

Ze manoeuvreert het meisje tot ze op haar zij ligt met haar gezicht naar de matras, zoals de ervaring haar geleerd heeft. Haar vader had ooit een gewelddadige patiënt die zonder dat hij het wist vóór het slaapdrankje een overvloed aan wijn tot zich had genomen. Halverwege de nacht had hij de helft daarvan er weer uitgegoot en was hij bijna in zijn eigen braaksel gestikt doordat hij bewusteloos op zijn rug lag. Ervaring en observatie. Het ware pad naar kennis.

‘Zie je hoe de wonderen van de natuur werken, Faustina? Hoe een medicijn dat op zichzelf fataal kan zijn genezend werkt als je eenmaal begrijpt hoe het werkt in combinatie met andere substanties en die aanvult?’

Zijn stem wacht zoals altijd ergens diep achterin haar hoofd op het moment dat de gebeden voorbij zijn en er ruimte is voor haar eigen gedachten.

Er was ooit een tijd, in het begin – ze weet niet meer hoe lang het precies geduurd heeft – dat zijn nabijheid bijna ondraaglijk was omdat die haar zo sterk herinnerde aan alles wat ze niet meer had. Maar het idee om zonder hem door te moeten was nog erger en uiteindelijk werd het verdriet draaglijker, zodat hij een goedaardige aanwezigheid werd; evenzeer een levende meester als een overleden vader. Natuurlijk weet ze dat het een overtreding is om als non zo in het verleden te staan in plaats van in haar kloosterleven van vandaag. Maar zijn gezelschap is zo normaal geworden dat ze niet eens meer de moeite neemt

om het te noemen bij het biechten. Er is een grens aan de boete die je kunt doen voor een zonde die je niet kan – niet wil – opgeven.

Nu ze waakt bij de slapende jonge vrouw laat ze hem weer toe in haar hoofd.

‘Je moet wel zorgen dat je die extra dosis noteert in je verslag. Ik weet het, een paar druppels lijkt misschien niet veel, maar dat kan het soms wel zijn. Ach, wat schuilt er toch een harmonie in strikt afmeten, kindje. Deskundigheid en empirisme, ervaring en observatie: de combinatie van de klassieke wetenschap in onze nieuwe wereld. Natuurlijk mogen wij niet zoals de Grieken onze remedies uittesten op misdadigers. Als dat zou mogen, hadden we allang het geheim van theriac herontdekt en dan konden we elk gif op aarde tegengaan. Denk je eens in! Maar goed, we hebben al heel wat van de verloren kennis teruggevonden. En als je ergens niet zeker van bent of er is geen patiënt om nieuwe mengsels of doseringen op uit te testen, dan kun je altijd nog jezelf als proefpersoon gebruiken. Hoewel je met drankjes die de zintuigen verdoven goede voorzorgsmaatregelen moet nemen, en het tijdsverloop moet aantekenen tot je in slaap valt. Op die manier wacht er als je wakker wordt een verslag dat in elk geval bij benadering klopt.’

Ze glimlacht. Het was prima advies voor al die studenten op mistige winterdagen in Ferrara die urenlang in de rij stonden voor zijn colleges en de jaarlijkse sectie. Door de jaren heen had ze er zelfs een paar ontmoet van zijn legertje gretige jonge wetenschappers en artsen, die zo toegewijd probeerden Gods wonderbare universum zijn geheimen te ontfutselen. En zij was net als de studenten verrijkt door zijn wijsheid, al kon ze dat als meisje natuurlijk nooit in het openbaar laten merken. Terwijl zijn volgelingen met al hun kennis naar hoven en universiteiten vertrokken, moest zij zich schikken in een andere vorm van dienstbaarheid aan God, waar de zoektocht naar kennis ondergeschikt was aan vrome handelingen, acht keer per dag, zeven dagen per week, tot de dood erop volgde. Geen wonder dat het

in het begin zo pijnlijk was geweest. Er was maar bitter weinig ruimte voor experimenteren binnen deze muren. Een non had hier de tijd niet om haar eigen patiënt te zijn.

Maar goed, nu ze zichzelf heeft opgewerkt tot de functie van apothekeres, doet ze precies wat hij gedaan zou hebben: ze oogst haar planten, destilleert hun sappen en noteert hun werking. Het mogen dan kleine stapjes zijn, maar er zit wel vooruitgang in. En ze weet als geen ander dat dit meer is dan er buiten de muren, zonder haar vader, ooit voor haar weggelegd was geweest.

Ze voelt de pols van het meisje: regelmatig, zij het wat langzaam. Hoe lang zou ze slapen? Het is al laat. Ze zullen haar nooit op tijd wakker krijgen voor de lauden bij de dageraad, misschien niet eens voor de priem of de terts, hoewel ze weinig verzet zal bieden als ze haar tegen die tijd wakker weten te schudden. Hoe sterk haar wil ook is, voorlopig wordt die getemperd door een lichamelijke meegaandheid. Het meisje zal haar niet dankbaar zijn, maar juist Zuana weet dat dit ook een soort geschenk is. Als oprechte aanvaarding slechts van God kan komen, dan valt er een zekere troost te putten uit het verstrijken van de tijd; uur na uur, dag na dag, tijd die omlaag komt dwarrelen als dikke sneeuwvlokken, de een na de ander, steeds opnieuw, totdat alles wat er eens was langzaam wordt bedekt, de oorspronkelijke vorm en kleur verscholen onder een deken van het nu.

Ten slotte klinken de klokken van de metten. Buiten hoort ze de holle voetstappen van de nachtwakster op de tegels, op haar weg door de galerijen. Haar klopp op de deuren klinkt vannacht schrill. Uit gewoonte zal een aantal zusters al op en in beweging zijn voor ze zelf weten dat ze wakker zijn. Maar er zijn er ook die zojuist pas ingeslapen waren en dat zo willen houden. In zo'n geval mag de nachtwakster de cel binnengaan om de slapende zuster eenmaal bij de schouder wakker te schudden. Wie dan niet opstaat, zal haar overtreding later aan moeder-overste moeten biechten in het kapittel.

Een voor een gaan de celdeuren open, gevolgd door de schuifelende voetstappen van de nonnen die zich bij de nachtwakster voegen, een processie van zwarte schaduwen die zich door het duister beweegt, kaarsen flakkerend als vuurvliegjes in de nacht. Op hun weg langs de deur van de novice onderdrukt iemand een geeuw.

Zuana wacht. Hoewel moeder-overste weet van haar nachtelijke omzwervingen is het belangrijk dat ze de routine van het klooster zo weinig mogelijk verstoort. De deur van de kerk kreunt open op zware scharnieren en gaat vervolgens weer dicht als de processie er doorheen is. Nog meer krakend hout verraadt een eerste en daarna een tweede laatkomer. Het geluid van psalmenzang dringt al door als ze de cel verlaat en de duisternis in loopt. Voor haar ziet ze een kleine figuur die enigszins mank vanuit de bovenste galerij de binnenplaats op loopt. Dit is een nachtwandelaar die graag verborgen wil blijven. Ze bant het beeld uit haar hoofd. Er is al genoeg emotie geweest deze nacht. Het heeft geen zin om nog meer problemen te veroorzaken.

Ze wacht tot de kerkdeur weer gesloten is, glipt dan snel naar binnen met gebogen hoofd, tussen de rijen koorstoelen door naar waar het grote crucifix hangt, op het traliewerk dat de nonnen van het openbare deel van de kerk scheidt. Ze knielt voor het kruisbeeld en voelt de korte schok van het koude steen door haar habijt. Dan glipt ze naar haar plek aan het einde van de tweede rij koorstoelen. Ze mist haar brevier, het boek ligt nog op de tafel in haar cel. Ze kent de lezingen en de psalmen weliswaar uit haar hoofd, maar een vergeten brevier is evengoed een overtreding. Moeder-overste werpt haar een snelle blik toe. Zuana opent haar mond en begint te zingen.

Het klooster is niet op haar best vannacht. De winter schuurt in een aantal kelen en de koorzang wordt verstoord door rauw gehoest en gesnuif. Het is 's nachts ijzig koud in de kerk en tegenover het koor vecht een aantal novicen tegen de slaap. Met hun bolle wangen en donzige huid zien ze er te jong uit om zo

laat en tegelijk zo vroeg op te zijn. Zuana heeft gezien hoe een paar van hen zich als kleine kinderen met hun vuistjes in de ogen wrijven als ze moe zijn. Volgens de onvermoeibare novice meesteres van het klooster, Suora Umiliana, is elke nieuwe lichtergergerd dan de vorige, steeds zelfzuchtiger en meer geneigd tot de ijdelheden in het leven. De waarheid ligt waarschijnlijk ingewikkelder, aangezien Umiliana zelf ook verandert en met de jaren fanatieker en veeleisender wordt. De novicen zijn tenminste elke keer even oud. Hoe dan ook, Zuana voelt met ze mee. Meisjes van die leeftijd kunnen niet genoeg slapen en de metten, het gebed dat de nacht in tweeën snijdt, is de zwaarste van alle kloostergebeden.

Maar het onmenselijke ervan is een zoet lijden, want het wil de ziel omhoog lokken ondanks het verzet van het lichaam. Een non die uit haar slaap gerukt is, zal minder afgeleid zijn door het lawaai en de drukte in haar hoofd. Zuana kent zusters die naarmate ze ouder worden steeds meer genieten van dit gebed, die zich eraan laven alsof het nectar is. Want als je eenmaal discipline kan opbrengen om de vermoeidheid te overstijgen, is het wonder van Zijn aanwezigheid als de rest van de wereld slaapt een zeldzaam geschenk. Een soort privilege zonder trots, een banket zonder gulzigheid.

Sommigen komen op die momenten zo dicht bij God dat het voorkomt dat ze engelen boven zich zien zweven, of zelfs één keer dat het Christusbeeld zijn armen van het grote houten kruis ophief en ze naar hen uitstreckte. Zulke sidderingen van de geest komen vaker voor bij de metten dan bij welk ander gebed dan ook, en dat helpt de jongere zusters, want door het incidentele spektakel van hartkloppingen of zelfs flauwvallen blijven ze openstaan voor het idee dat extase mogelijk is. Zuana is zelf nooit bezocht door visioenen, maar zelfs zij heeft wonderlijke momenten meegemaakt: de manier waarop de nachtelijke stilte de stemmen zoeter laat klinken, of hoe hun adem de kaarsen doet opgloeien in het duister waardoor zelfs de meest massieve heiligenbeelden smelten en schaduwen soepel over de muren dansen.

Maar er is vannacht weinig kans op zoiets wonderbaarlijks. De oude Suora Agnesina zit in koortsachtige devotie, haar hoofd opzij gebogen, zoals altijd alert op de goddelijke toon in het koor van menselijke stemmen. Op de achterste rij zit Suora Ysbeta al te slapen. Ze maakt net zulke piepende geluiden als haar riekende hondje, waardoor het voor de rest een hele opgave is om het hoofd bij de tekst te houden.

Om zich te wapenen tegen haar vermoeidheid gaat Zuana zo rechtop zitten dat haar schouders de rugleuning raken. In de meeste koorstoelen rusten de nonnenruggen tegen kaal hout, gepolijst door jarenlang contact met geruwd textiel. Maar in Santa Caterina is dat anders. Hier zijn de stoelen versierd met het wonder dat intarsia heet: honderden kleine stukjes hout in verschillende kleuren, ingelegd en vastgelijmd, vormen samen taferelen en afbeeldingen. De stoelen waren ooit een geschenk van een van de weldoensters van het klooster tijdens het bewind van de grote Borso d'Este, ruim een eeuw eerder. Naar verluidt hebben een vader en zijn zoon twintig jaar lang aan de leuningen gewerkt. En als de zusters van Santa Caterina bidden tot God, rust elke ruggengraat tegen een andere beeltenis van hun geliefde stad: straten, daken, schoorstenen en torenspitsen, Ferrara valt te herkennen tot in de dunste stripjes kersen- of kastanjehout die de kaaien omlijnen, of de donkere notenhouten aderen die de rivier de Po vormen. Voor deze nonnen, die gescheiden leven van hun geboortestad, wordt Ferrara op deze manier levend gehouden.

Als Zuana's geest al te sterk wordt afgeleid, zoals vannacht, gebruikt ze deze juweeltjes van perspectief om haar weg naar de aanbidding van God terug te vinden. Ze stelt zich voor dat de stemmen omhoogrijzen als een wolk van geluid tot hoog in het schip van de kerk, nog hoger door het kerkdak heen de buitenlucht in, om dan als een langgerekte rookpluim vanuit het klooster over diezelfde stad uit te waaiëren, te blijven hangen boven de bedompte gracht rondom het Palazzo d'Este, een weg door de vensters te zoeken en welluidende echo's achter te la-

ten in de grote zalen alvorens weer naar buiten te glippen op weg terug naar de rivier zelf, om daar nog verder op te rijzen naar de nachtelijke sterren en de hemel daarboven.

En die gedachte is zo mirakels en helder dat haar vermoeidheid wegvloeit en ook zij zich voelt loskomen en tot iets groters voelt uitgroeien, ook al manifesteert dat zich bij haar niet in wuivende engelenvleugels of de warmte van Christus' omarming in de nacht.

In de cel aan de overkant van de binnenplaats is de woedende novice verzonken in een diepe slaap, vol van de verbijstering en waanzin van dromen onder medicinale invloed.